

HANNES BÖHRINGER

Véletlenül

Szokás szerint éjjelente fekszem az ágyban és alszom, ha bírok. Szokás szerint reggelente fölkelek és reggelizek. Régebben kávé ittam reggelire, mostanság teát iszom. A szokások megváltoznak, lassan vagy hirtelen, maguktól vagy kényszerűen. Szokás szerint azt jelenti: többnyire történik valami, normál esetben, de vannak kivételek, véletlenek, balesetek.¹ A teáscsésze fölborul. A tea végigfolyik az asztalon a nadrágomra. Ijedtemben felkiáltok. Egy apró ügyetlen, heves mozdulat, valami megesik, és minden félresiklik.

Minden félresiklik, mert valami mindig közbejön. Tervezünk, cselekszünk, tevékenykedünk, de sosem az alakul, amit csinálni akartunk. Külső körülmények, belső belátások avatkoznak közbe. Ami kívülről érkezik, azt többnyire zavarnak érzékeljük. De belátások is megzavarhatják a terveket, amelyekhez az ember hozzászokott. Utólag gyakran megkönnyebbül az ember, hogy nem úgy alakult, ahogy tervezte. Ugyanis bajjal járt volna. Semmi sincs, minden történik. Ebben az áttekinthetetlen történetben szokások alakítják utamat. Még mindig áttekinthetetlenül sok minden történik, de az élet áttekinthetővé válik. Megszokottá lesz. A legtöbbitől el kell tekintenünk, hogy a maradék áttekinthetővé, előreláthatóvá válhasson. Így szokásos. Hogy az élet ne váljon unalmassá, olyan szokások alakulnak ki, amelyekben a kívülről jövőt nem pusztán zavarnak tekintik, hanem indíttatásként, meglepetésként szívesen veszik, például az utazást, a kalandot.

A megszokások hozzászoktattak a folyamatosságához. Végül azt mondom: így van, akkor valójában csak szokásosan van így. Így

---

Részlet a szerző *Valami mindig közbejön* című írásából.

1 Lukretius: *A természetről*, II, 237.

történik normál esetben. A megszokások azt a látszatot keltik, hogy vannak dolgok. Mert a dolgok is, mint az íróasztal, amelyen írok, elmúlnak; valamikor elkészítették és egyszer majd múltbelivé lesznek. Ki tudja, mit csinál az íróasztalom, amikor senki sem nézi? Ha én vagy valaki más látja, a megszokott módon viselkedik. De észrevétlenül mégis megváltozik. Mert nem múlik el nyomtalanul az, ahogy ülök és töprengök mellette.

Egy szokás lenne a nyelv vagy a pénz? Hajlunk az eldologiasításra.² Mindenből dolgokat csinálunk, tárgyakat, mint amilyen az íróasztal, az autó vagy a fa. Eseményekből is legszívesebben dolgokat csinálnánk, dolgokat, amelyek egymás után esnek meg az időben, amelyeket föl lehet halmozni, a legkisebb dolgokat, mint finom homokszemeket. Még amikor a tárgyakat képpé nyilvánítjuk, bensőnk elképzeléseit, jelenségeit, akkor is a dolog-képzetbe vagyunk beleragadva.

Gondoljunk el mindent eseményként, érintkezésként, megesés-ként, találkozásként! Az események szinte soha sem valami különösök: felébredés – felmerülök az alvásból és az álomból, hála Istennek, csak álom! Kapcsolatot találni ahhoz, ami tegnap volt, ami tegnap voltam. Hol vagyok? Vizontlátás az ágyammal, a hálószobával: dolgok, terek, szokásba szilárdult események. Mi vár ma rám? Minek kell ma megesnie? És így tovább. Fürdőszoba: találkozás a hideg vízzel. Forró tea.

Semmi különös, a megszokott, szokásos. A megszokás megrövidíti, eldologiasítja az eseményeket. A dolgok megtörténnek, történések, világtörténetek. Történések hatnak a legkisebb eseményekben. A fürdőszobai csaptelepet ki kellene cseréltetni. De ezzel még nem oldódna meg. A víz nyomása túl gyenge a negyedik emeleten. Ki kellene cserélni a csöveket a bérházunkban. A ház bejárata még árulkodik egykori előkelőségéről. A címe ma: Bundesplatz, Szövetség tér. Régen Kaiserplatz, Császár tér volt. Német történelem: két világháború, német császárok: Poroszország, Ausztria, a Római Birodalom Német Nemzete. Császár, Caesar, Alexander, India. Az indiánok. Amerika. Géntechnológiával megváltoztatott kukorica. A természet kifosztása, a víz elherdálása. A legkisebb esemény is világtörténelem, egy monád: magában minden más történést implikál, noha a jelentéktelenségig menően elvesznek benne.³ Mégis szokás szerint rövidítjük a történéseket és dolgokat látunk. Am a dolgokat is csak történésekben fogjuk föl.

Valami megesik, valami közbejön, egy telefonhívás, lekésem a vonatot, a kompjúter lefagy, a pénztárca eltűnt. A keresett könyv mellett egy sokkal érdekesebb polc áll. Szerelmes vagyok, gyereket várok, a derült égből ért a felmondás híre, tényleg megkaptam az állást. Mindennek megvan az oka, és mégis meglepetésként érhet.

2 Lukács, Georg: *Geschichte und Klassenbewußtsein*, Darmstadt-Neuwied, 1968, 170.; Martin Heidegger: *A műalkotás eredete*, Budapest, 1988, 38.

3 Leibniz, Gottfried Wilhelm: *Die Prinzipien der Philosophie oder die Monadologie*, in *Philosophische Schriften*, Bd. 1, hg. von Hans Heinz Holz, Darmstadt, 1985, 439–483.; Alfred North Whitehead: *Prozeß und Realität*, Frankfurt, 1979, 385.

Véletlen, hogy a kezdeti rosszkedvem ellenére elmentem a partira, ahol találkoztam életem férjijával. Noha az okok fizikai és pszichikai láncolatát rekonstruálni tudom, véletlen volt, egy esemény. Az okok megint csak szokásos lerövidítéseink és eldologiasításaink közé tartoznak.

Egymásba botlunk, egymás lába elé vetjük magunkat, egymásra találunk. Megtörtént, megesett, egy *accidens*, ahogy a filozófiában mondták. A balesetben – angolul: *accident* – utórezgésként még hallható. Szinte minden filozófus a szükségszerűt szereti, nem a véletlent; nyugalmat akarnak. De a filozófusoknak is szükségük van rá. *Par bonheur*, szerencsére, írja Descartes, talált egy meleg kuckót, ahol gondok és szenvedélyek nélkül nyugodtan gondolkodhat.⁴ Szerencsére Platón rábukkant Szókratészra, Plótinosz Ammóniosz Szakkaszra, egy alexandriai kikötői munkásra, és nekem abban a szerencsében volt részem, hogy rátaláltam Joachim Ritterre. Különböben lehet, hogy felhagytam volna a filozófiával. *Bonheur* helyett természetesen *malheur* is van, Fortuna ingatag. Minden félresiklik, szerencsénkre vagy szerencsétlenségünkre.

Nemcsak az események véletlenek az életben, a létem is az. Lehetett volna, hogy nem nemzenek, és nem születek meg. Mit tehetnek az emberek arról, hogy éppen akkor, gazdagnak vagy szegénynek, félősnek vagy bátornak, kövérnek vagy karcsúnak születtek? Hogyan alakult volna a világtörténelem, ha Oswald lövése nem találja el Kennedyt, Hitlert fölverték volna a bécsi művészeti főiskolára vagy Kleopátra orra nem lett volna szép?⁵

A megszokás, hogy mindenütt okságot, szükségszerűséget, értelmet és jelentést látunk, enyhíti a pillantást a véletlenre, mely áthatolhatatlan, mint saját halálom, amiről tudom, hogy meg fog történni. Valami történt. A kezdetben egy esemény van. Csak miután megtörtént, lehet róla elgondolkodni: így kellett jönnie, jó, hogy így jött. De a kemény mag: valami történt és nem tehető meg nem történtté. A pusztá eseményt, a véletlent nem lehet megmagyarázni, megérteni, felfogni, csak elfogadni, megállapítani, rögzíteni, elmondani azt, ami történt.

A pusztá beszámoló a kérdésre: mi történt? – az első értelmezés- és magyarázat-kísérlet. Az eseményt más eseményekkel hozzák összefüggésbe és kapcsolatba. Csak miután valami megtörtént, lehet róla elgondolkodni és beszámolni.⁶ Ám az elgondolkodás és beszámolás megint csak események, újratalálkozások azzal, ami megesett, más helyzetben, más adottságok közepette. Így kötődnek össze az események, így változik meg az elgondolkodás és a beszámolás.

Az elgondolkodás és elbeszélés, a másoknak vagy az önmagunknak szánt beszámoló távolságot teremt, már maga is a távolság

4 *Discours de la Méthode*, S. 19 f.

5 Pascal, Blaise: *Gondolatok*, 162. (Brunschvicg)

6 Rosenzweig, Franz: Das neue Denken, in *Die Schrift*, Königstein, 1984, 186–211.; Groethuysen, Bernard: De quelques Aspects du Temps. Notes pour une Phénoménologie du Recit, in *Philosophie et Histoire*, Paris, 1995, 217–269.

kifejeződése. Nincs olyan beszámoló, amelyben a puszta történés ne öltene értelmet és jelentést. Ezért nemcsak a vallás a kontingencia, az esetlegesség leküzdése,⁷ a véletlen elfogadása, a türelem életünk esetlegességével szemben, hanem már a nyelv, az értelem, a megszokás is. Mennél kevésbé tudjuk felfogni azt, ami történt, annál többet beszélünk róla – szokás szerint. Ezért tudós tudatlanság a vallás és a filozófia. Az irodalomhoz hasonlóan törekszenek felzárkózni a felfoghatatlan eseményhez, ahhoz, ami megeshet. Ezért is van csodálkozás vagy félelem és reszketés.⁸ A türelem is egy jó szokás.

Valaminek történnie kellett, hogy tehessek valamit: születés. Meg kellett születnem ahhoz, hogy a tudóm telítődhessem és üvöltetni tudjak. Később arra irányul a cselekvés, hogy ne sikerüljön félre minden. Ki tudja, ezáltal mennyi más rosszabb vagy jobb vált elháríthatóvá. Így továbbra is minden félresikerül, mert számtalan, a legkülönbözőbb igaz és hamis szándékból és véleményből eredő cselekedet találkozik, és ezért semmi sem történik terv szerint. De csak egy kicsit kellene változtatni a szokásainkon ahhoz, hogy észrevegyük: események tengerében úszunk; magunk is tengernyi esemény vagyunk. Semmi okunk az unalomra.

(Tillmann J. A. fordítása)

⁷ Lübke, Hermann: *Religion nach der Aufklärung*, Graz, Wien, Köln, 1990, 160.

⁸ Arisztotelész: *Metafizika* 983 a 13; Kierkegaard, Sören: *Furcht und Zittern* (Félelem és reszketés), in *Werkausgabe*, Bd. 1, hg. von Emanuel Hirsch, Hajo Gerdes, Düsseldorf, Köln, 1971, 3–176.